

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Leto XV - Stev. 6 (299)

Udine, 1. aprila 1964

Izhaja vsakih 15 dni

NAŠI PROBLEMI

Treba je vztrajati, posebno v tem živahnem predvolilnem času, ko so vsi radodarni z oblubami, in vztrajamo, ker mislimo, da je prišel pravi trenutek, da zahtevamo za naše ljudi boljše živiljenjske pogoje in ker se jih ne more vec poniževati in pustiti v revščini, nezaupanju in zapuščenosti.

Vztrajamo pa tudi zato, da se enkrat potrdimo, da je skrajni čas, da že enkrat izgine iz Beneške Slovenije, doline Rezije in Kanalske doline fizično in moralno ponižanje naše delavne in lojalne skupnosti, da se izvedejo čimprej izboljševalna dela v naših dolinah in hribih; da obilno vodovje preneha predstavljati stalne in vznemirljive pretnje; da se zopet na noge postavi živinorejsko bogastvo in nič manj važni gozdni patrimonij, ob katerem so prišle posebno nekatere občine zaradi slabe uprave in posmanjanja potrebnega nadzorstva s strani državnih šumskih organov; da se enkrat za vselej reši v Kanalski dolini kmetom domačinom problem starih gozdnih pravic (servitutne), ki jim dovoljujejo izsekavati vsako leto dolocene količine lesa za kurivo in gradnjo; da se omejijo sorazmerno z novo strategijo vojaške služnosti (servitū militari) pod katerem je podprtven skoraj ves teritorij Beneške Slovenije; da se zaščiti ubogega kmeta pred prevelikimi dajatvami; da se izkoristijo vse naše vode v hidroelektrične namene (naj mimo grede omenimo, da bi Furlanija lahko dobavljala električno energijo še goriški in tržaški pokrajini, ki jo morata uvažati iz Jugoslavije); da se izboljšajo higijensko-sanitarne razmere v hišah, šolah in vaseh; in je tudi čas, da se zakon o slovenskih šolah raztegne še na tiste kraje videmske pokrajine, kjer žive slovensko govoreči ljudje; in nazadnje, da se podpre razvoj turizma, kakor tudi gradnja ustreznih hotelov, klimatskih postojank in da se ustvarijo primerni industrijski objekti. («Instituto di Medio Credito» v Vidmu je za razvoj turizma, gradnjo hotelov in za postavitev industrije razdelil v Furlaniji in Karniji desetine milijard, medtem ko na šim krajem, ki so najbolj revni, najbolj pasivni in ki so že zaradi vojaških uslužnosti toliko prizadeti, ni bilo dano ničesar).

Prepričani smo, da so Slovenci videmske pokrajine pripravljeni dati z iskreno voljo, v kolikor jim dopuščajo njihove moči, velik prispevek, da bi se s pomočjo, ki ne bo smela manjkati s strani upravnih in izvršnih organov avtonomne dežele Furlanija-Julijska Benečija, moglo pričeti z izvajanjem zgoraj navedenega programa, ki bi moral imeti nalog, da spremeni iz vseh vidikov lice naših dolinskih in gorskih vasi in da odpravi vse to, kar diši po nepravičnosti in fevdalnem izkorisčanju; skratka vse to, ki ovira skupni korak proti tistem ciljem socialne pravice, napredku in bratskega sožitja, po katerem hrepene danes vsi narodi sveta, svobodni in še nesvobodni.

Treba se je torej zganiti in delati v pravi smeri in zadostni meri.

Gre predvsem za dobro voljo

KATASTROFALNI ZAKLJUČKI statističnega urada „Province“

Hribovski in gričeviti predeli Furlanije izgubili v 40 letih 21 do 25 procent prebivalstva - Ali držijo glede Nadiške doline in sodoline podatki zadnjega ljudskega štetja?

Na podlagi podatkov pokrajinske ustanove »Ente di Economia Montana« (Institut za hribovsko gospodarstvo) v Vidmu je v 19. komunih področja Julijskih predalp (Prealpi Giulie), ki se raztegajo od Venzona do Prapottenga v Idrijski dolini in kjer ležijo skoraj vse s slovenskim prebivalstvom, 58.335 hektarjev površine. Ta površina je razdeljena na 32.118 lastnikov, tako da pride povprečno na enega lastnika 1,8 ha zemlje. Nad 90% lastnikov, ali točno 29.892 lastnikov ima pod pet hektarjev zemlje. Samo 105 lastnikov ima nad 20 ha zemlje, kar komaj zadostuje za samostojno kmetijo v hribih.

Glavna ovira za razvoj kmetijskih posestev v hribih in gričih je torej premajhen obseg kmeč-

kih posestev. Poglavitni dohodek v hribih in gričih ni več kmetijstvo, ampak zaslužek v industriji, trgovini, prometu, turizmu in drugih službah. Kmetijstvo ne more zadostovati, da bi se ljudje z njim preživljali niti tri mesece v letu, kje so pa še ostali stroški. Kmetijstvo tega področja iščejo torej drugih lažjih poti, da bi prišli do zaslužka in zato zapuščajo posestva in odhajajo v ravnino, mesta ali v tujino.

Mogoče bi se pa moglo nekaj vseeno rešiti, če bi izboljšali sedanja silno razdeljena posestva, če bi komisirali in sestavili posestva z zadružnim obdelovanjem, ker bi se na ta način znatno zmanjšali obdelovalni stroški in bi mogli konkurirati na domaćem trgu. V hribih bi se morali pa seveda tudi specializirati v tistem

kmetijstvu, ki je za te kraje najbolj primerno.

Do tega pa seveda ne more priti kar naenkrat, preteči bo moralno nekaj časa. Vodja raziskovalnega urada pri pokrajini dr. Mattioni pripominja, da je pričakovati še drugih posledic zaradi padanja števila prebivalstva v gospodarskega propadanja hribov, ker bo zemlja rodila vedno manj in še tisto, kar je bilo vloženo vanjo, bo propadlo.

Zato smo prišli do neizpodbitnega zaključka: naši ljudje bodo morali najprej popolnoma opustiti neodonosna mala posestva, zmisliši zadružno obdelovanje velikih posestev z estenzivno gozdnino kulturo v hribih, v gričih pa razviti živinorejo z izgradnjo velikih zadružnih hlevov, kakršne so že postavili v Karniji in nekaterih naših vasch (Viskorša in Ronec), modernizirati vinogradništvo in gojiti žlahtne vrste trt, pospešiti vrtnarstvo in zopet postaviti na noge stare sadovnjake, ki so danes propadli prav zaradi nesodobnega obdelovanja in je sadje izgubilo ceno, ker ni več prvorstno.

Kar se tiče padca prebivalstva je bilo ugotovljeno, da je največji v videmski pokrajini v komunih dolin Celline in Medune, v drugi vrsti je Dolina Bele in Rezije, a tretje po padcu prebivalstva je področje Julijskih Predalp, to je področje, kjer so naseljeni prebivalci slovenskega jezika.

Morfološki značaj in struktura Furlanske Slovenije sta zelo podobna razmeram v gornjih dolinah Medune in Celline. Tudi v naših komunih manjka, ker so izolirani kot oni v dolini Celline in Medune, sleherna oblika znatnejšega ekonomskega in industrijskega udejstvovanja. V Furlanski Sloveniji vlada zato popolni zastoj kakršnegakoli živahnejše življenja..

»V tem okolišu (pisatelj misli namreč na kraje s slovensko govorečim prebivalstvom) ni padlo število naseljenega prebivalstva tako nizko kakor v dolinah Celline in Medune ter v Dolini Bele (Canal di Ferro).« Zakaj? »Edino zato, ker so Slovenci Furlanije bolj navezani na domače ognjišče in na ambient domačih vasi, kjer so se rodili in kjer so doraščali.«

Res je, ljubezen do domačih krajev je vedno nekoliko zavirala naše ljudi, da se niso vrgli v permanentne emigrante, kakor prebivalci drugih hribovskih področij, in da niso iskali kako bi našli ravnotežje med številom prebivalstva in tem kar bi jim mogla nuditi narava.

Kar zares se moramo čuditi, kako se v Nadiških dolinah ljudev nekaterih komunov upirajo permanentni emigraciji (če držijo podatki zadnjega ljudskega štetja). Grmek je na primer po podatkih ljudskega štetja 1961 izgubil v 40 letih samo 7,6% svojih občanov, kar človeka še bolj začudi, če pomisli, da so povprečno v vseh furlanskih hribovskih krajih izgubili 21%, a v gričevitih predelih celo 24,5% prebivalstva. In pri tem šteje Provinca Nadi-

ško dolino in sodoline med najrevnejše v vseh furlanskih hribih. Tudi druge doline (vedno po objavljenih statistikah) niso utrpele velikih izgub, ako izvzamemo komune v dolinah Tera in Krnajte (Brdo in Tipana), v katerih je število prebivalstva v 40 letih upadelo približno kar za tretjino.

Anton Kos

**Umrl je
VILJEM NANUT**

Po dolgi in mučni bolezni, katero je vseskozi ravnodušno prenašal, je v sobotu pred veliko nočjo preminal v gorški bolnišnici »S. Giustoz Viljem Nanut, med slovenskim življem tu in onkraj meje zelo ugledna in dobro poznana osebnost kot antifašist, šolnik in dobrotnik.

Pokojni se je rodil v Štandrežu pred 64 leti in je že v rani mladosti kazal čut humanosti, katerega je spremilja še goreča želja po studiju, da bi mogel bolje koristiti slovenski skupnosti.

Odprtih načel in prežet z naprednimi ideali je vse svoje življenje delal le za dobrobit svojega bližnjega, katerega je ljubil kot samega sebe. Kot visoko naobražen in svojemu narodu zvest mož ni nikdar klonil pred nobeno sladko vabo v pred nobeno grožnjo in zato je bil tudi interniran na otoku Rabu kot nešteto drugih slovenskih borevov za svobodo ter bil pozneje ujet od Nemcev in bil odpeljan v zloglasno uničevalno taborišče Dachau, kjer je postal celih 18 mesecev.

Zaradi svojih izrednih darov kot šolnik, kot borec za svobodo in za pravice slovenske jezikovne skupnosti v Italiji in zaradi svoje dobrosrčnosti in altruizma je bil priljubljen povsed in spoštovan od vseh, tudi od nasprotnikov.

Zelo mu je stala pri srcu tudi naša zapostavljava in zapuščena Beneška Slovenija, o kateri je leta 1950 spisal dragoceno knjigo, ki resnično slavi njegov spomin.

Njegova zasluga je, da so se izšolali v Gorici nešteti naši dijaki, saj je marsikaterje sprejel celo pod lastno streho, ko še ni bilo dijaškega doma in bil tako več kot kateremu ne samo vzgojitelj in prijatelj, ampak tudi

K zadnjemu počitku, ki so ga položili v rojstni vasi, ga je spremila nepregledno dolga reka ljudi, saj so se hoteli oddolžiti njegovemu spominu vsi, ki so ga ljubili in spoštovali.

Ob tej hudi izgubi velikega prijatelja beneških Slovencev izreka »Matajur« soprogi Angel, ki mu je bila zvezda družica v vseh okoliščinah, in sinu Vilku najiskrenejše sožalje, pokojnika Viljema Nanuta bomo pa, ki nam je začrtal tako svetle smernice, ohranili v večnem spominu.

Aktivnosti, ki niso agrarnega značaja v slovenskih občinah videmske pokrajine v letih 1951 in 1961

Zaposleni v industriji, trgovini in drugih aktivnostih terciarnega značaja v industrijskih popisih (censimenti) leta 1951 in 1961

OBČINE (Comuni)	1951				1961			
	Industrija	Trgovina	Druge aktivnosti	Skupno	Industrija	Trgovina	Druge aktivnosti	Skupno
Rezija (Resia)	39	79	9	127	26	99	14	139
Špeter (S. Pietro)	111	104	34	249	76	92	18	186
Dreka (Drenchia)	17	15	—	32	5	25	5	35
Grmek (Grimacco)	19	43	4	66	14	45	15	74
Brdo (Lusevera)	42	67	16	125	69	70	20	159
Podbonesec (Pulfero)	36	104	7	147	103	125	7	235
Sv. Lenart (S. Leonardo)	70	79	9	158	69	92	13	174
Sovodnje (Savogna)	23	32	14	69	11	68	4	83
Sredne (Stregna)	13	16	—	29	6	17	2	25
Tipana (Taipana)	23	76	14	113	38	88	10	136
Skupno	393	615	107	1115	417	711	108	1246

Značilno za nepomemben obseg industrije, za neznačno število oseb, zaposlenih v industriji, je fakt, da je skoraj še enkrat toličko ljudi zaposlenih v trgovini kakor v industriji. Gre seveda za čisto male trgovine, za take, ki spadajo v terciarno delavnost, kakor so tudi drugod po svetu v hribovskih vaseh. Kdor pozna občino Grmek, si lahko predstavlja, kako sploh more biti zaposlenih v tistih hribovskih vaseh 43 oseb, ali pa v Dreki 15, ali v Sovodnjah 32 in tako naprej. Izven trgovine skoraj ni drugih aktivnosti, kakor bi bilo n. pr. delo v turizmu. Številke za vse te neagrarne dejavnosti se v enem desetletju niso dosti spremenile, ker se pač te aktivnosti ne morejo razviti: industrija zato ne, ker to ni prava industrija, trgovina zato ne, ker je presegla svoje možnosti in jo nekje le nekaj podpira mali obmejni promet, ki prihaja iz zgornjega Soškega področja.

in za moralno dolžnost in obveznost oblasti napram najbolj pri zadetemu in pozabljenu, a delavnemu, lojalnemu in poštenemu ljudstvu.

Vsi bomo seveda z veseljem pozdravili dan, ko bo postavljen temelj splošnega prepresa Beneške Slovenije, dan, ki bo tudi kot nagrada našemu skromnemu listu, ki se je vedno boril in se bo boril še naprej za dobrobit, napredok in za vse pravice slovenske jezikovne skupnosti vi-

PORAVNAJTE NAROČNINO
Administracija «Matajur» se zahvaljuje vsem čitateljem, ki so že poravnali naročnino za leto 1964 in obenem naproša, da bi to čimprej storili še ostali.

PAGARE L'ABBONAMENTO
L'Amministrazione del «Matajur» ringrazia i lettori che hanno rinnovato l'abbonamento e invita coloro che non l'avessero ancora fatto a provvedere.

OB DESNEM BREGU NADIŽE

Urediti zelo važno cesto

Treba je pohititi, da se tudi ob desnem bregu Nadiže okrepi turizem in valorizira znamenito Landarsko jamo - Zapotoku grozi nevaren plaz

PODBONESEC — Marec 1964. Kdor krene iz državne ceste pri Mostu Sv. Kvirina (Ponte S. Quirino) na levo, more takoj opaziti, potem ko je zapustil Dolenji Brnas (Vernasso), da je cesta, katero so zgradili še vojaki med prvo svetovno vojno (prej je bil le slab kolovoz), ki poteka ob desnem bregu Nadiže in povezuje vasi Nokula (Oculis), Bjača (Biacis), Tarčent (Tarcetta), Kras (Cras), Ščigle (Cicigolis), Dobrolò, Flormi - Čedermaci (Flormi - Cedermas), Kocjančiči (Coceanci), Koleče (Collessa), Landar (Antro), Sošnji Sosgne, Španjud (Spanjut), Vrh (Spignon), Laze (Lasiz) in Podbonesec, kjer je sedež komuna, v zelo slabem stanju in da že zdavnaj ne odgovarja prometu tolkih vasi in zaselkov.

To cesto, ki pelje preko slikovitih vasic, zavitih v nežno zelenje in kjer se čuje odnev žuborenja bistrih potokov, ki razveseljujejo dolino, katero skoraj ljubavno spremljajo nič nevarne, ampak samo vabljive in romantične gore, nihče ne popravlja že leta in leta.

Zato smo mnenja, da nam ne preostaja drugega, kot da zaprosimo oblasti in odgovorne ustanove, da to zadevo čimprej uredi. Do tega bo prišlo le, če bodo cesto razširili, asfaltirali in jo zadostno uredili posebno kar zadeva dele, ki potekajo skozi vasi Bjača in Tarčent.

Če bi izboljšali to važno cesto, kot smo svedovali, bi po njej čisto lahko vozili tudi avtobusi in bi bila na ta način vsa dolga vrsta vasi ob desnem bregu Nadiže prometno medsebojno povezana. Dobra cesta bi pa tudi privabila večji dotok domaćih in tujih turistov v znamenito zgodovinsko Landarsko jamo, ki leži v prijazni okolici Tarčeta. Ta vas, ki je bila do leta 1928 sedež istoimenskega komuna, pod katerega so spadale vse vasi desnega brega Nadiže, od Crnega vrha do Bjača, ima tudi svojo zelo bogato zgodovino. Tu se hrani namreč še danes znana »laštra« (kamenita miza), okoli katere so se nekdaj zbirali odpolnenci 21 komunov (vicinie) »Landarske Banke«, da so javno razpravljali o zadevah, ki so se tikale domaćega prebivalstva; in ta »Landarska Banka«, ki ni bila druga kot parlament Nadiške in Sovodenjske doline, je z »Mersko Banco« (pod katero je spadalo 15 komunov Šenlenarske doline) tvorila »Areng« (Parlamento della Schiavonia Veneta), oziroma parlament Beneške Slovenije, ki se je sestajal enkrat na leto (običajno 29. junija), in če je bilo potrebno še bolj pogosto, pod lipami pred cerkvijo Sv. Kvirina pri Semperetu.

Že samo dejstvo, da nihče ne valorizira teh zgodovinskih vrednot, ki jih imajo te naše skromne vasi ob Nadiži in znamenite Landarske jame, kjer stoji najstarejša in umetniško najnomennejša cerkevica, posvečena sv. Ivanu (»Sovraintendenza« za varstvo spomenikov jo je proglašila za narodni spomenik), je velika

napaka, prepričani pa smo, da se bo moral najti kdo — ali komun, provinca, nova dežela ali kakšna turistična ustanova — ki bo poskrbel, da bo mogel ta edinstveni spomenik predstavljati atrakcijo za tiste, ki ljubijo redkosti, lepe in zgodovinsko važne stvari.

Da je Landarska jama res znamenita so obširno pisali tudi nešteči italijanski in furlanski zgodovinarji. Imenujejo jo »la fortezza degli Slavi« in mislijo, da je bil v njej zaprt Pemmo, čedadski vojvoda, ko je bil pregnan z langobardskega prestola. Ceprav je Landarska jama v tako težko dostopnem kraju (mislimo na slabo urejeno pot in na 115 stopnic, ki vodi do nje) jo je obiskalo že zelo mnogo ljudi iz to in onstran meje.

Turisti, domaći in tuji, ki bi prišli v te kraje, bi si mogli ogledati v prijazni vasi Bjača, tudi

kraj, kjer se je nekdaj sestajalo sodišče »Landarske Banke«. Tu se še hranijo ostanki kamenite mize (laštra) tega domaćega sodišča.

In v teh krajih — naj omenimo mimogrede — je Nadiža izredno bogata na postri.

Pa še nekaj. Severno od Podbonesca, vedno na desnem bregu Nadiže in sicer med vasmi Arbeč in Črni vrh, je med tem zadnjim dežjem zagrozil velik plaz, da se odtrga in odnesi s seboj vas Zapotok. Stanje se je nekoliko izboljšalo, ko je zopet posijalo sonce, a ljudje so prestrašeni in se boje, posebno ponoči, vsakega šuma. Na vsak način bo treba tudi tukaj ukreniti, da bodo ljudje po trdem delu zvečer vsaj lahko zaspali brez skribi in strahu, da jih med spanjem zaloti katastrofa.

— Jos —

Iz Nadiške doline

NOV KONSIL KOPERATIVNE MLEKARNE V TARČETU

U Podbonescu so se riunil na u-sakoljetnem shodu membri koperativne mlekarne u Tarčetu, de se sprejel obračun (consuntivo) an obnovili koperativne inkarike. Čeglih je blo entrata zlo malo an so speže za uzdržavanje perzona-la narastle, je bilanca pari. Za nove konsilirje so bili imenovani: Anton Costaperaria, Luigi Puller, Lino Gubana, Renzo Gubana, Eugen Melissa, Peter Bankič an Avgust Suber.

NOV ZVON V RONCU

Prejšnji teden je blo u Roncu use veselo: dobil so nou zvon an ta dan so ga žegnal. Ljudje so kontribuil 360.000 lir, ostale stroške pa so krili zvònovi botri, ki jih je blo kar 15.

Sv. Lenart

CESTA V PIKONE

Cjesta, ki peje iz doline pri Čemurju v Pikone, bo u kratkem si stemirana an dokončana. Tisto djelo bo nareto potom konzorcija, katjerega komitat se je riuni glich prejšnji teden an so bli prezent tud funkcijarji provincialnega inšpektorata za kmetijstvo (Ispettorato dell'Agricoltura) iz Vidma. Stato bo dau 590.000 lir kontributa.

POROKA. Poročila sta se Gidjo Cendon an Sara Chiabai. Vaščani an parjatelji jima želijo dosti sreče na skupni življenjski poti.

Sv. Peter Slovenov

SISTEMACIJA ABORNE

Te dni so začeli z djeli parvega lotá za sistemacijo Aborne. Zaenkrat bojo poglobil strugo na usjeh krajih, kjer poplavlja an zgradili obrečni nasip. »Ente Provinciale dell'Economia Montana« je naka-

zu za parvi lot tjej djel 15 milijon lir, za nadaljnja djela so pa prožeti tud že prezentanti.

NESREČA. 63 ljetna Elena Speccogna iz Špetra je padla u domaći hiši an par padcu zadobila hude poškodbe po glavi, parsih an nogi. Ozdravila bo u treh tedenih.

PREMJANI OŠTIRJI

Na svoji zadnji seji je provincialno turistično društvo (Ente Provinciale per il Turismo) podežilo premje tistem oštirjem, ki so izbujošl svoje lokale. Premjal so osterijo »Par Oskarju« u Dolenjem Brnasu, »Planinsko kočo Matajur« v Matajurju an osterijo »Melissa« par obmejnem bloku u Štupici. Gospodarjem tjej osterij so dal po 100 taužent lir.

OBMEJNI PREHOD V SKALAH. Z dnem 31. marca so spet odprli u Skalah obmejni blok za dvolastnike. Zaprli ga bojo 8. aprila ob 18. uri.

POGREB VILJEMA NANUTA

Poslovilne besede in žalostinke ob odprtlem grobu

V počastitev spomina Viljema Nanuta so ob odprttem grobu na Štandreškem pokopališču govorili razni govoriki iz Gorice, Beneške Slovenije in Trsta. Tu spodaj prinašamo nekaj izvlečkov.

IVO MARINČIČ, POKRAJINSKI SVETOVALEC V GORICI

Zakaj nam, nenasitni grobovi, mnogo prezgodaj odvzamete može, ki so nam tako potrebeni v naši borbi? Zakaj se moramo danes posloviti od Viljema Nanuta — tega vzornega moža, poštenjaka in vztrajnega borca za narodne in človečanske pravice našega človeka?

Dragi Viljem! Kdor je delal dolga leta s Teboj za narod, kdor je delal kot Ti v najtežjih časih, ko je bil fašizem še na vrhuncu in potem ko je fašistični duh še dolgo živel v dobi po njegovem materialnem zlому, ta bo znal ceniti Tvoje delo.

Rojstvo Ti je dal Štandrež, ena izmed najbolj ogroženih slovenskih vasi na Goriškem, in zato je razumljivo, da si bil že iz mladih let tudi Ti ves prežet z duhom odpora proti krivici in nasilju; ta duh je dolgo živel v dobi po njegovem materialnem zlому, ta bo znal ceniti Tvoje delo.

Posvetil si se učiteljskemu stanu, da bi vrgajal našo mladino v odločne, pravične in poštene člane človeške družbe.

Po drugi svetovni vojni si se z vsem mladostnim ognjem, ki je bil v Tebi, posvetil vzgoji in delu v korist vse slovenske skupnosti na Goriškem.

Ne bom tu našteval vsega ogromnega dela in vseh naporov, ki si jih vložil v ta cilj, omenim naj samo Tvoja prizadevanja za slovenske šole in dijake v okviru Dijaške Matice v tistih težkih dneh, ko so Štandreške žene morale skrivati naše dijake po skedenjih in kaščah, ko so nasprotni elementi z vsemi silami ovirali Tvoje delo in hoteli v Tebi uničiti tudi človeka. Ce imamo danes primeren dijaški dom in Gorici, je to predvsem Tvoja zasluga. Zato Ti bo naša mladina iz Štandreža in vse Goriške hvaležna za Tvoje delo. Najbolj pa Ti izkazala svojo hvaležnost s tem, da se bo držala Tvojih naukov in sledila Tvojem zgledu.

Dragi Viljem, ko se danes poslavljamo od Tebe, vemo, da nisi umrl ves in da je Tvoj duh živ med nami. Zato nas bo naši nadaljnji poti krepila zavest, da narod, ki ima take može, ni umrl in ne bo umrl nikoli.

IZIDOR PREDAN, TAJNIK PROSVETNEGA DRUŠTVA »I. TRINKO« V ČEDADU

Upričeno se danes joče Goriška, jočejo se gorški Slovenci, saj so izgubili svojega velikega rojaka, svojega neustrašnega borca za narodnostne pravice in za narodnostno samobitnost Slovencev v Italiji.

Jočeo je tudi napredni in zavedni beneški Slovenci, ker so izgubili v tovaruši

Viljemu Nanutu prijatelja, dobrotnika in buditelja, človeka, ki se ni strašil terjati naših pravic v mnogo bolj težavnih časih, kot so današnji.

Lahko bi napisali debelo knjigo o tem, kar je tov. Nanut napravil za beneške Slovence in težko nam je, da v tem žalostnem trenutku ne moremo najti primernih besed, s katerimi bi se mu zahvalili. Zato mi iskreno rečemo: »Hvala, stokrat hvala za vse, kar si storil za nas.«

Tu pred odprtim grobom mu obljudljamo, da bomo sveto spoštovali njegove nauke in hodili po poti, ki nam jo je začrta, da bi prišli do svojih pravic. Svečano mu obljudljamo tudi, da bomo ohranili njegovo ime, ime pravičnega borca, zavednega Slovence in poštenega človeka v trajnem spominu.

Večna slava tov. Viljemu Nanutu.

BORIS RACE, PODPREDSEĐNIK S.K.G.Z.

Ko Te danes, dragi Viljem, polagamo v zemljo, na kateri si se rodil, vidimo pred seboj vso pot, ki si jo prehodil, pot, ki bi bila lahko daljša, saj te polagamo v mnogo prerni grob, pot, ki je bila s cvetlicami postiana toliko, kolikor si jo postelje mlad človek sam s svojo mladostjo, vedrostjo in z upi v bodočnost. Toda Tvoja mladost je bila tako kratka! Trnova pot se je začela z bobnjenjem topov, ki so nosili smrt do teh lepih domaćih polj in prinesli pomanjkanje in stisko, pregnanstvo in fronto.

Ko si — sicer še mlad — bil po prvi vojni že zrel mož, si kljub bolečim ranam, ki jih je zadal konec vojne našim krajem, začel delati za svoje ljudstvo z zate značilnim navdušenjem v svojem poklicu in izven njega. Ni Ti bilo dano, da bi to delo dolgo opravljaj. Slovencov sovražne sile so Te pregnale iz domaćih krajev in tujino, kjer nisi mogel vzdržati in si raje zagotovljen kruh opustil, se vrnil in šel v negotovost sicer, toda med svoje brate.

Preizkusil si trdote partizanskega življenja, kruto in nečloveško ravnanje fašistov na Rabu in nacistov v Dachau. Preoblikovan in utrjen v trpljenju in bojih, toda s večjo ljubeznijo do lastne zemlje, si se vrnil med ta lepa domaća polja, med te domaćice, med svoje drage rojake. Čakala je nate domaće besede lačna šolska mladina.

Kot bi hotel povrniti nekaj tega, kar je bilo oropano vsem tistim Tvojim rojakom, ki so šli v 20 letih fašizma skozi šolske klopi, ne da bi slišali besede v materinem jeziku, si prepustil drugim delo na soli — podobno kakor si storil 20 let prej — zapustil zagotovljen kruh in stopil na pot negotovtega, na pot poklicnega javnega delavca, ki je ljudstvu in njegovim organizacijam v določenih obdobjih tako potreblja, a je hrkrati nehvaležna in tudi kruta.

Polnih petnajst let si opravil najdogovornejše naloge v političnih, prosvetnih in kulturnih organizacijah gorških Slovencev in v skupnih organizacijah Slovencev v Italiji. V tem obdobju so bila leta, ko ni bilo lahko, in je bilo pogumno dejanje, biti funkcionar demokratičnih in slovenskih ustanov in organizacij. In v tem si vzornik mladim, ki prihajajo v bodo še prišli prevzemati odgovorne naloge v javnem delu med slovensko skupnostjo na Goriškem, v Beneški Sloveniji in na Tržaškem.

Hudo nam je, ko se poslavljamo od Tebe, sodelavca in dobrega tovariša, ki si z vedro besedo in šalo razjasnil obrazne nam vse v najtežjih trenutkih in ko je bilo treba razreševati najtežje naloge. Hudo je Tvojim najdražjim, ki jih zapuščas prav v dobi, ko si se pripravljali na to, da boš prvič v življenju užival nekaj mirnih let.

Slovenska skupnost v Italiji visoko ceni vse, kar si storil zanj in Te bo ohranila v trajnem in hvaležnem spominu.

Po končanih govorih so ob odprtrem grobu združeni pevci pod vodstvom Franca Lupina iz Štandreža zapeli pokojniku še žalostinko »Blager mu«.

Izidor Predan, tajnik Prosvetnega društva »I. Trinko« se v imenu beneških Slovencev poslavila od pokojnega Viljema Nanuta.

SLOVENSKI VIKARIJAT TERSKE DOLINE

PRAVICE TERJAJO

II.

Kljub vidnemu podcenjevanju slovenskega jezika so dušni pastirji primorani poznati slovenski jezik in se v tem pogovarjati s farani. Polagoma so tudi določbe iz leta 1607 postale nevšečne; predvsem ona, ki je določala, da mora slovenski kaplan bivati v Čenti. Razumljivo je namreč, da edini izvoljeni vikar ni zmogel uprav-

ZA POSPEŠITEV TURIZMA V JUGOSLAVIJI DOLOČILI INVESTICIJE ZA 36 MILIJARD

Jugoslavija postaja ta zadnja leta vedno bolj privlačna turistična država. Statistike kažejo, da jo obiskujejo turisti tseh držav v vedno večjem številu. Samo lansko leto se je pritok tujcev povečal z ozirom na leto 1962 za 44 odstotkov in tako zabeležili nad 1,7 milijona inozemcev. S tem v zvezi so se seveda povečali tudi dohodki tujškega prometa.

Uspešni razvoj tujškega prometa je torek velikega pomena tudi za gospodarstvo in je zato razumljivo, da mu posvečajo vso skrb. V okvir teh prizadevanj spada nedavno tudi skrb za prometne zvezne in smo v našem listu pred nedavnim poročili o načrtih, ki jih imajo letos na področju gradnje in modernizacije cestnega omrežja. Veliko pažnjo pa polagajo tudi na izboljšanje neposrednih turističnih zmogljivosti. Letos bodo v Jugoslaviji ustvarili 15.000 novih turističnih ležišč in je bilo za zgraditev turističnih objektov namenjenih okoli 36 milijard dinarjev.

V okviru teh gradenj bodo že do 1. julija letos zgradili nove hotele, motele in druge turistične objekte ob jadranski obali, kjer bo prostora za blizu 10.000 oseb. Pretežni del teh zgradb bo nastal na hrvaškem delu jadranske obale, medtem ko nameravajo v Srbiji zgraditi bencinske črpalki in mehanične delavnice ob glavnih prometnih žilah. Pa tudi v drugih predelih Jugoslavije nastajajo novi objekti, ki bodo povečali turistične zmogljivosti in privabili še večje število gostov.

Hkrati pa hočejo pristoje jugoslovenske ustanove izboljšati svojo turistično propagando, ki naj bi tujim gostom predvsem nudila podrobnejše podatke o pogojih za divjanje v posameznih turističnih centrih in objektih. Nadalje je v načrtu razširitev tujškega turizma, proučujejo pa tudi možnosti za povečanje turistično zanimiva križarenja po morju. Že lani je namreč obiskalo dalmatinsko obalo 900 tujih jah in 150 tujih turističnih ladij s skupaj 150.000 ljudmi. Stevilo teh obiskov potovo tudi letos ne bo manjše in bo torej treba skrbeti za boljši sprejem teh gostov ter za boljšo oskrbo jah in ladij. Leta 1965 pa bo izsel veliki hotelski vodič, ki bo interesarjem nudil vse potrebne podatke o pogojih tujškega prometa v Jugoslaviji.

Ijati vsih poslov, kajti vasi so bile preoddaljene, prebivalstvo pa se je kar podvojilo. Kaplan ni mogel nuditi vsem potrebnim duhovnih pomoči. Neštetokrat se je prijetilo, da so farani umrli nespovedani, je kaplan dospel prepozna. Previosoško številce nebočljenih dojenčkov je preminilo na poti do župne fare v Čenti, kamor so se podali, da otroka krstijo, ker samo tu je bila krsna kapela.

Oddaljenost krajev in posledice neustreznega upravnega stanja so prisilile prebivalce vasi Brda, Tera, Podbrda in Sedlišč, da so se na ponedeljek 9. oktobra 1737 zbrali v Brdu. Na prigovaranje obveščevalca Adreja, Bjazja Mikottisa Brika so sestavili odločno prošnjo. V zahtevi so predločili, da kaplankurat ni nikdar izpolnil predpisanih dolžnosti. Zato naj se izvoli »un Sacerdote Cooperatore che aiuti a prestare all'anime di esse Ville li spirituali Sussidi.« Zato so složno naprosili župnika Antonia iz Montenjaka (supplicar il Nob. e Rev. Sig. Antonio di Montegnacco Loro pievano), da jim dovoli pridržati stalnega kaplana v Brdu, ki bo obhajal in nudil potrebne zakramente po cerkvah omenjenih vasi.

Po vsem tem pa se niso popolnoma ločili od matične cerkve v Čenti, ker so se sami obvezali »d'intervenire a tutte le funzioni e processioni come per il passato e come l'altre ville schiave.« Ostale »ville schiave«, kakor Sedigla, Kuja, Stela, Smrdanca, Zomeais, Cizerje in Završ so se upravno odvisele od čentske župnije, ki jim je pripustila neke olajšave.

Predstavniki teh sedmeho vasi so se dne 7. maja 1738 sestali in na nevo pobotali s čentskim župnikom (Contratto di S. Terlicher), ki jim je za dokazano zvestobo in nadaljnjo podrejenost dopustil, da »Sarà tenuto insegnare La Dottrina Cristiana ogni festa di Precetto per le dette Ville Schiave in Lingua Schiavona, o secondo la qualità delle ville, con carità, secondo che viene ordinato nel Sinodo Patriarcale di Aquileja.«

Nezadovoljnost pa je ostala, zlasti ker se je večkrat ponavljalo, da duhovnik ni bil vedno prisoten, da ni obhajal, učil, pridigal, krstil. Mnogo otrok je bilo nekrščenih. Znova in s čudovito vztrajnostjo so ti slovenski prebivalci zaprosili previšenega kneza, da jim dovoli ločiti se od matične župne cerkve in si sami vzpostaviti svojo cerkev.

V tem razdobju je župnikoval v Čenti plemič Friderik iz Varma

(Friderico di Varmo), ki se je zaobljubil ne popustiti. Zaradi tega je tudi »Serenissimo Collegio« v Benetkah dovolil le drobtinico, ko je 2. februarja 1780 dopustil onim sedmim vasem vzpostaviti v »zakramentalno« ono izmed cerkva, ki se jim zdi prikladnejša.

Stare določbe so bile le malo izpremenjene. Pot v preteklosti, so si prebivalci volili vikarja za dogovoren čas (durabile a loro piacere). Vikar je v potrebi imenoval sodelavca, ki pa je moral znati slovenski, kakor kaplan sam. Šesti člen določuje namreč, »Che possa esso Rev. Vicario al caso di bisogno eleggersi un Cooperatore che essere pagato dal medesimo, quale saper dovrà come anche esso Rev. Vicario la lingua Schiava.« Ta odlok prevzetenega beneškega Zbora nadalje ni dovoljeval razkosanja matične cerkve v Čenti. Le v poznejših časih so terski Slovenci dosegli samoupravo v verski službi in si priborili pravico imeti v vasi skrbnega duhovnika.

Do večje cerkvene samouprave je sicer prišlo, a jezik vernikov je, žal postal še bolj ogrožen.

C. V.

Konec

DOPIS IZ FRANCIJE

Zahteve italijanskih emigrantov

njih stanovali, naj imajo najmanj 60% popusta.

4. V vsakem »oyer« naj bo tudi menza.

5. Emigranti naj bi imeli pravico sprememati v teh domovih (oyer) sorodnike in prijatelje.

6. Sindikati naj bi imeli pravico združevati delavce v teh domovih.

7. Izvoliti kontrolno komisijo.

8. Brezplačno potovanje v Italijo enkrat v letu.

Spomenica nadalje govori o vojni odškodnini Italijanom, ki so se borili v Franciji in italijanskim deportirancem v Franciji. Odbor zahteva, naj italijanska vlada interveneri pri francoski vladi, da bodo Italijani, ki so se borili za osvoboditev Francije, dobili pokojino in odškodnino, ki jim priti.

.

1. Obe vladi (francoska in italijanska) bi morali poskrbeti v svojih pogodbah o emigraciji za posebno finansiranje, da bi emigranti in njihove družine prišli lažje do stanovanja.

2. Dati posebne olajšave tistim italijanskim delavcem, ki ne morejo klicati k sebi svojih družin (premio di grande spostamento).

3. Naj se organizirajo posebni domovi (oyer) in tisti, ki bodo v

Potem govori dokument še o volilnih pravicah. Med drugim pravi: »Ker se številni italijanski državljanzi zanimajo za vsake volitve, ki se vrše v Italiji, zahtevajo ti, da se obe vladi pogodita, da bodo mogli iti zainteresirani vršiti svojo volilno dolžnost z zagotovilom, da ne bodo izgubili, ko se povrnejo, svojega delavnega mesta v Franciji. Ob tej priliki, to se pravi ob vsakih volitvah v Italiji, naj bi imeli brezplačno vožnjo.«

Zahtevali pa so še druge pravice in sicer: »naj se dovoli italijanskim delavcem, da si ustanove svoja društva, ne da bi pri tem trpeli kakšno diskriminacijo; da bi mogli čitati v Franciji tisk, ki je dovoljen v Italiji, kakor tudi, da bi imeli v Franciji svobodno izdajanje časopisov v tujem jeziku.«

Poleg tega naj bi italijanske oblasti dale večjo pomoč, da bi se italijanski delavci mogli srečavati v prostorih, ki so odprt vsem Italijanom, ki jih upravljajo emigranti sami. Ti prostori, ki bi bili odprt vsem, brez diskriminacije, bi bili nekaka vez, ki bi jo italijanski delavci obdržali z rodnim krajem, s svojimi običaji, svojo folkloro in s svojo kulturo.«

Vse to je mogoče izvesti, saj dobitva italijanska država mnogo milijard lir s pošiljkami emigrantov.

Robert Tomasin

BERITE AN STORITE DRUGIM PREBjerati „MATAJUR“

KRATKE DOMAČE NOVICE

Tipana

IZ KOMUNSKEGA KONSEJA'

Dne 1. aprila se je riuniu in Tipani komunski konsek, tikeremu je predsedoval sindik Vittorio Noacco an mu bi ob strani komunski sekretar Danče Cudicio.

Na dnevnem redu (ordine del giorno) je blo 9 punkov, od tikevih so jih aprovali samo 8. O devetem puntu, ki je riguardou cesion komunskega terena »assessorju Vigiju Sedola (Žvanočo) iz Platič, se ni diskutiralo, zaki je interveniu konsilir od opozicije Tedoldi, rekoč ke u je ta punto inkompabil, zaki ne more kupiti od komuna majedne reči te človek ali njegá parantat, ki o amnistria ali ki o ma druge inkarice od komuna.

Riunion ne bá sklicana še dan bót prej (pet dni pred zadnjim riuniom), a konséj o se ni mogu darzati, zaki e mankou legalni numer konsilirjev, zatuò ke u je konsilir Tedoldi zapustou iz protesta aulo konsiliar. (Začeli so diskusjon brez legalnega numerja konsilirjev).

je bila še hvaležna. Z njim vsaj ni imela več besed.

Sedemnajst let! Vse prepeva okrog tebe, se ti smeje in šepeta, vse te ima rado. Tudi Tonka je imela take občutke in je bila srečna. Na pol za šalo in na pol zares se je nekega dne ustavila pred gospojinim ogledalom, se počesala, kot je to delala gospa, si nadela njeno ovratnico, a je takoj vzela vse raz sebe. Sem pa že lepša, če nisem gospa! Si je dejala in smeje se potegnila lase zopet nazaj. Ni dolgo tako postajala. Vedela je, da je lepa, saj ji je bil Tonac to že stokrat povedal, in to je bilo zanj dovolj. Ni se več igrala gospo, toda odkrivala je v sebi, da postaja vsak dan drugačna, da v njej prekipeva nekaj novega in vznemirja njenou notranjost. Vedno bolj se je zavedala, da ima v srcu zdaj prostora le za mater in vse tiste majhne skrbi in nežnosti, ki jih je gojila do nje in Tonaca. Ta pa se je zdaj razrasel, se širil na vse strani, segal do stopra do tal in počasi, a vztrajno potiskal mater v stran. Čeprav se je upirala in hrepnela tudi po njej, je Tonac že zagospodaril nad njo, zajel skoraj ves prostor in se preril v

vse njene misli in želje. Z njo je bil v sanjah in ob njej je stal že rano zjutraj, ko je odpiral oči in se budila iz sna, ter potlej ves dan do pozneve večera. Vse se je vrteło okoli njega, ona sama, kozice in metle in ko je zvečer legala, se ji je zdelo, da je tudi on v sobi, prav na drugi strani postelje, in jo gleda. Vedno bolj je čutila, da je Tonac tam, kjer bi moral biti srce. Večkrat je sodila, da bi moralta te verige zrahljati, toda preveč so bile toplice in sladke, kajti ves dan jo je spremilja ena sama misel, in ta misel je bil Tonac.

V službi so bili z njo zadovoljni, kot niso bili še z nobeno.

»Tako pridne nismo še imeli nikdar,« je večkrat poudarjala gospa Schober celo pri mizi, ko je Tonka stregla kosilo.

»Seveda, seveda,« ji je hitro pritrdiril tudi starci in jel prižigati pipi. Tonki pa ni odpustil, ker ga ni pustila blizu, a pred ženo tega ni smel pokazati.

»Povišali ji bomo plačo, to zaslubi.«

»Dobro, prav, kar ti opravi,« je pripomnil gospod in se tako skušal iznebiti pogovora o njej.

»In kakšno deklet se je naredilo!« je nadaljevala gospa, kakov da še ne bi povedala vsega. »Če bi se znala nositi, bi bila prava mestna gospodična. Niti mestna hči, ki je vedno zavita v svilo, ni taka, ko ji je dvajset let!«

Oto je v hipu odložil časnik in prisluhnili. Zdeto se mu je čudno in smešno, kako da more mati to trditi o služkinji. Da je pridna, no, to je že res. In tudi ubogljiva je, a v tem je tudi vsa njena lepota, ki jo vidi samo mati. Da bi bila vredna pogleda? Kaj še! Taka je bila njegova sodba o služkinjah. Vselej jim je ukazoval zviška in surovo. Prizanesljivo se je posmehnil: Kaj ti veš, kaj je lepo, mati! Vzel je ponovno časnik v roke in nadaljeval z branjem. Iz vseh novic je sumljivo dišalo po vojni. Tu je bila pesem o bodočem cesarstvu, tam zopet resolucija o pravici Italije do kotička pod afriškim soncem. Neprijeten mraz mu je švigel čez hrbel. Oficir z epoletami je lepa stvar, a samo takrat, ko paradiša po mestu in ti dame mahajo z robčki, ali pa, če pohajaš zvezcer po zabaviščih v ženski družbi.

Se nadaljuje

STANKA VILHAR

Sence pod Matajurjem

(ODLOMEK)

IV.

Tonka je bila v službi že drugo leto. Včasih si je mislila, da je to neznansko dolgo, včasih pa, kot da bi bila prišla včeraj. Počelo je obiskovala mater, ji vselej kaj kupila, ostali del plače — tistih nekaj bornih lir — pa ji je stisnila v pest, da bi imela za davke ali kak priboljšek. Ali teh priboljškov si Černejka ni nikdar privoščila. Prihranke je skrivaj spravljala za Tonko in si ob tem govorila: To naj bo zanje, ko pride njen čas, krvavo jih bo potrebovala.

Cudni so ti otroci! Tvoji so, a jih dodobra vendar ne poznaš. Gigi je komaj čakal ure, da bi se obabil, tale dva pa ne vesta, kako bi se gledala in kaj bi govorila. Take in podobne misli je večkrat razpredala Černejka.

Naslednjega dne, ko je Tonka zgodaj zjutraj odhajala v mesto, jo je Tonac spremil kos poti in se nato vrnil na Osredok čez gmajno, da bi ga nihče ne videl. Tonka je stopila v sedemnajsto. V službi ji je šlo delo dobro od rok. Stari Schober se je držal resno in užaljeno, za kar pa mu

RICEVIAMO DA RESIA

Resia, li 10 Marzo 1964
Egr. Signor Direttore,
ho letto l'articolo apparso sul giornale
«Matajur» del 1.0 marzo 1964 e riferen-
tesi a quella che Lei chiama «Repubbli-
chetta autonoma».

Poiché ci sono molte imprecisioni e
fatti non veri, Le chiedo di pubblicare
sul «Matajur» (sia in lingua slovena che
in italiano) questa mia lettera, e ciò a
norma del 1.0 e 2.0 capoverso dell'art. 8
della Legge 8.2.1948, n. 47.

Innanzi tutto non ci è mai pervenuta
in Municipio lagnanza, diretta od indiretta,
di qualsiasi cittadino resiano che lamenti la carenza del massimo organo de-
liberante, e non credo affatto che il Suo
giornale possa farsi interprete e paladino
di lagnanze o di desideri dei Resiani
quando, per la maggior parte, non sa
neppure dell'esistenza del giornale
stesso.

Comprendiamo anche noi che è anormale un Comune senza Consiglio Comunale funzionante, ma bisogna anche vedere se questa anomalia (del resto temporanea) abbia, fino ad ora, creato danno alla popolazione.

Ci sembra invece il contrario, dato che
il «Triumvirato», come Lei lo chiama, ha
fatto cose egrigue, e tutte nell'ambito della
legalità. Bisogna leggerle le deliberazioni
prese dalla Giunta Municipale.

E il così detto «Triumvirato» è rimasto
in carica per ragioni opposte a quelle scritte.
È rimasto per evitare spese com-
missariali, che sarebbero certamente
sopravvenute qualora tutti gli Assessori
avessero rassegnato il mandato avuto. È
rimasto in carica perché sapeva di poter
sbrigare l'ordinaria amministrazione alla
quale, d'altro canto, è costretto l'Ente per
la difficile situazione finanziaria. Questo
per la questione di merito.

Per la questione di legittimità è rimasto
in carica in forza della precisa disposizio-
ne di cui all'ultimo capoverso dell'art. 8
T.U. 16.5.1960, n. 570.

E il sottoscritto firma legittimamente per
delega dell'Assessore Anziano, Capo dell'
Amministrazione, in forza dell'art. 157
del T.U. Legge Comunale e Prov. 1915.

Il Suo giornale dice che la Giunta Munici-
pale ha deliberato il Bilancio 1964: è
vero. Ma ha approvato il progetto del Bi-
lancio e ciò a norma del punto 8.0 dell'art.
139 del già richiamato T.U.

Bilancio che poi verrà approvato da un
Commissionario Prefettizio a norma dell'art.
305 del T.U.L.C.P. 3.1934, n. 383.

Ci meraviglia che Lei, Signor Direttore,
che è Amministratore Comunale da molti
anni non sappia il perfetto «ter» del Bi-
lancio di previsione di un Comune.

Come vede, Signor Direttore, non si fan-
no cose che siano fuori della legalità nella
«Repubblichetta Resiana». Saranno inutile-
si ma perfettamente legali.

Per quanto riguarda il sottoscritto, non è
certo un mistero che sia stato Commissario
Prefettizio in tempo dell'ultima guerra.

Ma Lei, Signor Direttore doveva anche
dire che la nomina fu fatta subito dopo il
25.7.1943 (e quindi niente prefetto fascista
o gaulaiter nazista), doveva anche dire
delle angherie e vicissitudini che il sot-
scritto ha dovuto subire in quel tempo per
detta carica, e proprio da coloro che secon-
do Lei procedettero alla nomina.

E nessuno di Resia mi ha mai rinfacciato
quel periodo, che tra l'altro fu molto
luttuoso per la mia famiglia, perché la
dittatura morale e l'onesto costume, che
non sono monopolio di qualche tendenza
politica, mi hanno sempre confortato sia
negli atti privati che in quelli pubblici.
E non intendo che siano messi in dubbio
dal Suo giornale, quando scrive con sottile
intento che fu nominato da prefetto fascista
e da gaulaiter nazista, e dopo aver pre-
messo che i podestà spadoneggiavano in
barba a qualsiasi legge.

Il mio non fu che un banalissimo fatto
di cronaca, ma messo ad arte nel contesto
del Suo articolo, e sotto quel tal titolo,
assume un aspetto ben diverso. Vero, Si-
gnor Direttore?

Perciò vede che a Resia non come sembra,
e Lei, penso involontariamente, ci ha
fatto anche un favore.

Lei che è Amministratore Comunale sa
quanto sia impopolare applicare alte
imposte e tasse. Ebbene noi l'abbiamo fatto,
e Lei nel suo articolo ce lo ricorda (senza
lode però), e mi creda, dispiace anche
a noi far pagare tasse, ma se lo abbiamo
fatto vuol dire che abbiamo ritenuto che il
bene dell'Ente sia superiore a qualsiasi
calcolo od interesse nostro personale.
Prendiamo al popolo per ridare al popolo,
sotto forma di servizi.

Infine preciso che siamo non «ex Assess-
ori», ma «Assessori», e che uno, il Capo
dell'Amministrazione, è un muratore e non
un commerciante.

Distintamente

Luigi PUGNETTI
Assessore Comunale

Non ci è possibile pubblicare il
testo in lingua slovena in quanto
non ci è stata rimessa la relativa
traduzione letterale. Del resto il so-
lo testo italiano supera di parecchio i limiti stabiliti dalla legge e
malgrado ciò, senza obblighi di sorta,
noi ben volentieri pubblichiamo
integralmente.

A parte che il «Matajur» è assai
diffuso e letto con interesse anche

E' NECESSARIO INSISTERE NEL RECLAMARE I PROPRI DIRITTI

LA SLAVIA FRIULANA DEVE LIBERARSI da una penosa situazione che la opprime

**Per mutare volto e garantire l'esistenza alle nostre popolazioni
bisogna provvedere per una rapida esecuzione delle opere di cui ha
bisogno e assicurare, con un lavoro stabile, la sufficienza economica**

E' giunto il momento di presentare il
quadro della Slavia Friulana, quadro non
certo roseo ne incoraggiante che noi del
resto doverosamente, per il compito che
ci siamo assunti, abbiamo in varie circo-
stanze fatto conoscere, sempre con la spe-
ranza che qualcuno vi ponesse mano per
migliorarlo e renderlo più gradevole:
cioè meno triste e amaro e quindi più
accetto e rassicurante.

Diciamo che è giunto il momento per-
ché ci si trova di fronte ad un avvenimen-
to che ha la sua grande importanza,
e precisamente le elezioni per la composi-
zione del Consiglio regionale che farà
finalmente funzionare l'organo che avrà
facoltà deliberativa ed esecutiva sul Friu-
li - Venezia Giulia.

Innanziutto la Slavia Friulana, o me-
glio i cittadini di lingua slovena della
provincia di Udine, vogliono richiamarsi,
con il rispetto di sempre, all'articolo 3
dello Statuto Speciale sul quale fanno
serio affidamento e che risulta di questo
tenore: «Nella Regione è riconosciuta la
parità di diritti e di trattamento a tutti i
cittadini, qualunque sia il gruppo linguisti-
co al quale appartengano con la sal-
vaguardia delle rispettive caratteristiche
etiche e culturali».

Poi questi cittadini di lingua slovena
hanno tutta una serie di quesiti e di pro-
blemi da porre e che si ricollegano tutti
alla massima aspirazione di ciascuno che
è quella di veder rapidamente risollevate
le sorti economiche e sociali della loro
terra.

PIANO ORGANICO DI RINASCITA ECONOMICA

Essi principalmente desiderano veder
sparire rapidamente nelle loro valli e con-
valli lo stato di miseria e di abbandono
esistenti, e all'opera si permettono di seg-
uire la progettazione di un piano orga-
nizzativo che comprenda il migliora-
mento e il completamento della rete stra-
dale ora particolarmente precaria nelle
zone alpine; l'arginatura e l'imbrigliamen-
to dei corsi d'acqua che durante le
piene, specie nel tarcentino e nella Val
Resia quasi periodicamente arrecano dan-
ni gravissimi alle cose ed a volte anche
alle persone; la garanzia di una stabile
occupazione, equamente retribuita, a tutti
i lavoratori, tale cioè da creare un so-
stanziale benessere e nel contempo por-
secondo un proprio punto di vista.

Decaduto per dimissioni il
Consiglio comunale, Sindaco compreso,
al suo posto è subentrato — e non si sa bene in base a quale
disposizione — un triumvirato
composto da tre ex assessori e
precisamente da Galdino Madot-
to, Felicito Tosoni e Luigi Pu-
gnetti.

Ebbene giorni fa questo tri-
umvirato ha predisposto e approvato
il bilancio preventivo per l'an-
no 1964. Secondo la legge l'appro-
vazione del bilancio preventivo
deve essere fatta dal Consiglio
comunale (art. 305 del Testo Uni-
co 1934) oppure dal Commissario
prefettizio qualora i membri del
Consiglio o la sua maggioranza
sia resa dimissionaria.

E' mai possibile una simile pro-
cedura? Non si è mica più nel cli-
ma del «eventennale» quando nelle
amministrazioni comunali il
Podestà o i suoi tirapièdi la face-
vano, e con prepotenza, da padroni,
e in barba a tutte le leggi e
senza riguardo verso il popolo che
mal sopportava la tracotante dit-
tatura fascista.

I tre citati ex assessori sono
commercianti ed esercenti del
luogo.

Luigi Pugnetti, che è il più anziano, è stato delegato — ma da chi? Non certo dalla popolazione, che ha diritto sovrano — dopo la
decadenza del Consiglio, a firmare i documenti ufficiali del Comune. Il signor Pugnetti, merita ricordarlo, se non andiamo errati, durante il periodo fascista e di occupazione tedesca è stato Commissario del Comune di Resia, prima in seguito alla nomina del Prefetto fascista e poi per il bene-
stare dato dal Gauleiter nazista.

La popolazione di Resia pertan-
to non gradisce affatto una simile
situazione al Comune, e perciò
essa insiste più che mai affinché

fine al triste fenomeno emigratorio che continua a strappare via alla Slavia Friulana le migliori energie; la ricostruzione del patrimonio boschivo e di quello zootecnico parallelamente alla costruzione in ogni frazione borgata di «stalle sociali»; la costruzione di case, scuole, asili, ponti e quant'altro di utilità pubblica; la creazione, in zone adatte, di industrie che rispondano alle esigenze locali sfruttando le centrali elettriche esistenti; e, infine, di non trascurare di risolvere il problema delle servitù militari che impediscono il naturale sviluppo turistico e alberghiero che tanto gioverebbe alla rinascita economica generale.

Ora è il caso di guardare il quadro in
qualcuno dei suoi più appariscenti e si-
gnificativi particolari, sia di primo piano,
come si dice in gergo cinematografico,
che marginali; e lo si deve fare appunto
perché a suo tempo il Consiglio regionale
ne tenga il debito conto e provveda in
conseguenza.

RIATTIVARE LE INDUSTRIE SOPPRESSE

Cominciamo dalle valli del Natisone.
Pur tra le più immiserite e desolate, là,
anziché aiutare di più e costruire per
creare fonti di lavoro, si è dato mano al
piccone per demolire quanto esisteva: la
fabbrica di cemento di San Leonardo,
unica risorsa locale e delle limitrofe valli,
con relativa cava, e la fabbrica S.E.T.S.A.
che manipolava il castagno; e così da
quelle parti, in omaggio al monopolio
cementifero, battistrada del «miracolo
economico», la miseria divenne due volte
nera.

Nelle valli del Natisone e più precisa-
mente nei sette Comuni del Bacino del
Natisone, il patrimonio zootecnico risulta
falcidiato: da 14 mila capi bovini ante-
guerra agli attuali 4780; e sono sufficienti
tali cifre, ci sembra, per illustrare il di-
saglio economico che si è venuto a creare
nella massa degli allevatori. In quanto
al settore frutticolo, che dopo quello zoote-
cnico costituiva, per quasi tutti i nuclei
familiari delle Convalle, un cespote sicuro,
tranne che tranquillante, tale cioè da permettere di arrotondare in discreta misura il reddito
generale, esso, da perecchio, dà utili quasi
insignificanti specie per gli attacchi dei
parassiti di vario genere che prediligono
assaltare ciliegi e castagni i quali risul-
tano nella maggior parte semidistrutti; e
la discessa della produzione ha come con-
seguenza portato alla perdita dei mercati
di sbocco.

Oltre a un forte aiuto da darsi alla zoote-
cnica, è evidente che non bisogna tra-
scurare nemmeno la frutticoltura la cui
riproduzione tornerebbe di grande
vantaggio specie se verrà affiancata, co-
operativisticamente, da un «Centro di rac-
colta e di conservazione delle frutta» e
da uno stabilimento in cui detta frutta
venga trasformata in marmellata e suc-
chi. I due organismi inoltre darebbero
lavoro, e quindi possibilità di vita, a pa-
recchi lavoratori di ambo i sessi.

COLLEGARE CON NUOVE STRADE LE VALLI

Tutto ciò può trovare notevole vantaggio
nel miglioramento della rete stradale che
sola può facilitare le comunicazioni e lo
sviluppo commerciale nelle Convalle; e
si potrebbe cominciare, se ci è consentito
il suggerimento, con il progettare e dar
corso alla costruzione di una strada che
affacci finalmente la Valle del Cosizza
con quella di Savogna e la Valle del Ju-
drio con quella di San Leonardo.

Due parole, ora, sul settore di Flaipano
che comprende le borgate di Cretto di So-
pra, Crsto di Sotto, Fratins e Patućina,
e su quello di Pers comprendente le borgate
di Mulinaris e Sgarban e da un
triennio aggregato al Comune di Lusevera.
Questi due settori non sono affatto
collegati con i centri sui quali gravitano
geograficamente ed economicamente.
Quello di Pers manca di qualsiasi raccor-
do stradale e soltanto un pericoloso sentiero
alpestre porta a Cesaris in Val Torre
(solamente da qui ci si può servire di
una strada carrozzabile). Il settore di
Flaipano invece per raggiungere Tarcento — a quattro chilometri in linea d'aria — deve compiere un percorso di circa 25
chilometri in quanto non può che servirsi
della strada che, salendo quasi a 1000
metri sul l. d. m., scende poi in pianura
toccando Montenars, Artegna e Magnano
in Riviera. Costruendo qui sei chilometri
di strada, si eviterebbe agli abitanti di
Flaipano di portare a braccia o sulle
spalle i loro prodotti al mercato di Tar-
cento le cui frazioni di Stella, Sammar-
denchia e Malamaseria (che un tempo
facevano parte, con Sedilis e Coja, del
Comune di Ciseris) sono non meno tra-
scurate e dimenticate specie Stella e Ma-
lamaseria raggiungibili soltanto per im-
pervie mulattiere. Circa Sammardenchia,
alcune sue borgate sono a loro volta
sprovviste di strada, e ciò costringe gli
abitanti, che hanno bisogno di recarsi a
Sammardenchia, a portare tutto a spalla

sia nell'andata per smerciare i prodotti
che nel ritorno per trasportare le merci
acquistate.

Su questa falsariga si potrebbe conti-
nuare sul conto di ogni borgata e frazione
dell'interna Slavia Friulana e della Va-
Resia, senonché lo spazio, ahinoi, ci è tira-
no. Siamo quindi costretti a tirare le scame-
me e concludere. Non senza però avvertire
come malgrado la lotta più o meno sot-
terranea condotta da certe forze antide-
mocratiche e scioviniste, da noi si conti-
nuai a parlare il dialetto sloveno pur con
la totale mancanza di scuole e di istituti
che insegnino nella lingua materna.

TAIPANA

CONSIGLIO COMUNALE

Si è riunito a Taipana, nella se-
de municipale, il Consiglio comu-
nale che è stato presieduto dal
Sindaco Vittorio Noacco con l'as-
sistenza del Segretario rag. Dan-
te Cudicio.

All'ordine del giorno figurava-
no nove «oggetti» dei quali otto
sono stati approvati. Il nono og-
getto invece, che riguardava la
cessione di un terreno di proprie-
tà comunale all'assessore in carica
Signor Luigi Sedola di Plat-
schis, è stato, su intervento moti-
vato del consigliere di minoranza
Tedoldi, tolto dall'ordine del gior-
no data la evidente incompatibi-
lità.

La seduta andò deserta una pri-
ma volta cinque giorni prima per
mancanza di numero legale (pur
tuttavia si era aperta la discussio-
ne), mentre per convalidare la
seconda si è dovuto attendere il
reperimento in casa di alcuni Con-
siglieri,

Data la mancanza di spazio re-
lazioneremo diffusamente più av-
anti; e lo faremo volentieri, ed
anche perché ci incombe l'obbligo,
perchè i fatti accaduti meritano
veramente di essere resi noti e il-
lustrati a sufficienza.

E' morto VILJEM NANUT

Tra il generale rimpianto è deceduto
recentemente a Gorizia, dopo lunga
malattia, stoicamente sopportata, Vil-
jem Nanut, notissima figura di militante
antifascista, di studioso e di be-
nefattore.

Nato a Sant'Andrea, frazione di Go-
rizia, 64 anni fa, fin dalla sua giovi-
nezza manifestò sentimenti di alta umanità
accompagnati da un vivo desiderio di studiare per rendersi utile
alla collettività.

Di principi aperti e animato da idee-
ti progressisti, non operò che per il
bene del prossimo che veramente ama-
va come se stesso.

Di elevata cultura e di jude cristal-
lina non piegò mai di fronte a nessuna lusinga e a nessuna minaccia e per